

De kwadratuur van het Vlaamse populisme

André Mommen

Is België aan het verdampen? Het lijkt erop nu de in 1830 bedachte mechanismen om de natie te besturen zijn vastgelopen. Men kan niet meer tot een meerderheidsbesluit voor een grondwetsherziening komen. De klassieke methode om dan maar parlementaire compromissen te sluiten, is eveneens onbruikbaar geworden. Zelfs het uitschrijven van vervroegde verkiezingen biedt daardoor geen oplossing meer. In de meeste landen zou dat alles voldoende zijn geweest om tot een revolutie te leiden. Zo niet in België.

België, dat in 1830 na het uiteenvallen van het Koninkrijk der Nederlanden ontstond, was een eenheidsstaat naar Frans model. Het parlementaire regime beloofde politieke stabiliteit omdat de bezittende klasse daarin het beste middel zag om haar belangen collectief te behartigen. Daarna is het allemaal misgegaan doordat de lagere sociale klassen voor hun rechten opkwamen. De arbeidersbeweging wilde algemeen mannenstemrecht om zo haar sociale agenda af te werken. Het algemeen stemrecht maakte echter ook de realisatie van typisch Vlaamse taaleisen mogelijk, waardoor de democratisering van het onderwijs door de invoering van de volkstaal mede vorm kon krijgen. Hiervan hoopte vooral de kleine burgerij garen te spinnen. Ze wilde immers hierdoor de totale vernederlandsing van het openbare leven in Vlaanderen te realiseren, waardoor Vlaanderen en Wallonië eentellig zouden worden. Brussel werd noodgedwongen tweetalig. Alleen op de taalgrens en in enkele gemeenten in de Brusselse rand kwamen faciliteiten voor vooral de Franstalige “minderheid”. Was dat dan soms niet voldoende? Blijkbaar niet.

Deze institutionele hervormingen droegen ook mede bij aan de zogenaamde natievorming in Wallonië en Vlaanderen. Dat

heet dan ook de Belgische paradox. Dat er intussen twee naties binnen het oude Belgische staatsverband konden groeien, gebeurde uitsluitend doordat er ruimte kwam voor het cultiveren van tegengestelde identiteiten. Alleen via een eigen identiteit zou men zichzelf trouwens kunnen begrijpen. Dat hiermede ook een vijandbeeld kan worden geschapen, moet men dan maar voor lief nemen. En dan zijn er de legendes die de natie scheppen. Wallonië zou uit de grote stakingen zijn geboren. Vlaanderen zou aan de IJzervlakte het licht hebben gezien. En beide naties in wording zouden daarna heldhaftig op zoek zijn gegaan naar herstel van hun grieven. Voor de Waalse arbeiders was dat dan de erkenning van hun sociale rechten. Die sociale rechten konden echter enkel universele vormen aannemen, waardoor ook de Vlaamse arbeiders ervan konden genieten. Daar de Vlaamse Beweging slechts oog had voor taalrechten, konden die laatste alleen maar particularistisch zijn, want ze waren aan de Vlaamse bodem gekoppeld. In Vlaanderen Vlaams!

Toen in Wallonië André Renard met zijn Mouvement Populaire Wallon de bedreigde Waalse nijverheid met

antikapitalistische structuurhervormingen van de ondergang wilde redden, kreeg hij zowat iedereen tegen zich. De politieke klasse reageerde met de “wafelijzerpolitiek”, waarbij iedere investering voor de uitbreiding van de Vlaamse haveninstallaties moest worden gecompenseerd met investeringen in Waalse scheepsliften en snelwegen. Toen daarna met die geldverblindende logica noodgedwongen werd gebroken, bleef alleen nog maar het consumptiefederalisme over dat op de solidaire mechanismen van de universele welvaartsstaat was gebaseerd. Met dat laatste willen de flaminganten nu breken. Ziedaar de pudding en hoe men die niet kan eten.

Dat sinds juni 2010 de vorming van een nieuwe federale regering een onmogelijke opdracht was, heeft alles te maken met de manier waarop vooral de Vlaamse bourgeoisie het spel daarna hoog wenste te spelen. Vroeger was de CVP voor de Vlaamse bourgeoisie het ideale instrument geweest om haar belangen te behartigen. Via de CVP kon ze de vakbonden in toom houden en de socialisten temmen. André Cools mocht dan indertijd wel ooit snerend naar de CVP-staat hebben uitgehaald, hij deed er wel zaken mee. Met de huidige CD&V zou hem dat nooit zijn gelukt. CD&V holt nu achter Bart De Wever aan, omdat de Vlaamse bourgeoisie haar troeven via de NV-A uitspeelt. Zo hoopt ze een dubbelslag te slaan door niet alleen de transfers naar Wallonië af te bouwen, maar ook door de welvaartsstaat in Vlaanderen zelf uit te kleden. Tel uit je Vlaamse ondernemerswinst.

In dit gepolariseerde spanningsveld wordt ook de nieuwe Vlaamse identiteit gevormd. Dat kan enkel door het scheppen van een politiek vijandbeeld dat vooral op emoties en niet op feiten beroep doet. De politieke vijand is hier altijd de vreemde die de eigen

welvaart én identiteit bedreigt. Het Vlaams Belang heeft dat ooit met enig electoraal succes uitgeprobeerd door de migranten tot kop van jut te maken. De NV-A doet hetzelfde, maar ditmaal subtieler door de Waal als een bedreiging voor de eigen welvaart af te schilderen, en, als het even uitkomt, door ook de “rijke” Franstalige Brusselaar ervan langs te geven omdat die nog altijd een morzel Vlaamse grond wil inpalmen. Met dit discours kreeg De Wever zowat eenderde van de Vlaamse kiezers achter zich.

Hoe is het nu zo ver kunnen komen dat een nogal vulgaire De Wever de dans kan leiden? Zijn de andere Vlaamse politici dan de spreekwoordelijke minkukels die zich gewillig laten ringeloren? Niet noodzakelijk. De Wever profiteert van een uitzonderlijke politieke conjunctuur. Vele kiezers hebben na het leeglopen van de katholieke zuil nog altijd hun politiek tehuis niet gevonden. In Vlaanderen heeft zich geen grote arbeiderspartij kunnen vormen om hen aan te trekken. Wat dan weer de deur heeft opengezet voor opeenvolgende varianten van populisme. Het Vlaams Blok haalde met een racistisch verhaal de oude arbeidersklasse binnen. Steve Stevaert maakte ooit furore met zijn “gratisverhaal”. De nieuwe middenklasse ging bij de Paarse partijen en vooral bij de VLD shoppen. De media toverden naar believen Vlaamse kampioenen uit hun hoge hoed. Politieke partijen werden verkiezingsmachines bediend door spinnende doctors.

Door het faillissement van de neoliberale ideologie en het uit elkaar spatten van de financiële zeepbel, kon zich daarna alleen nog maar een populistische synthese op identitaire grondslag als electoraal alternatief aanbieden. Dat gebeurde uiteraard ongeprogrammeerd. Zo gooide Jean-Marie Dedecker als “hardwerkende Vlaming” eenmalig hoge ogen als de Calimero die het eenzaam opnam tegen een arrogante neoliberale elite die hem onheus had behandeld. Tegelijk preekte Yves Leterme de opstand van het Vlaamse platteland tegen de Franstalige arrogantie in de hoop zo zijn CD&V terug in de race naar de macht te brengen. Ze rolden daarmee beiden onbedoeld voor Bart De Wever de rode loper uit. Aan De Wevers demagogie kon blijkbaar niemand tippen. Ook niet het versplinterende Vlaams Belang.

In welke mate verschilt nu de door De Wever gespoten ideologie van die van andere rechts-populistische partijen in andere landen? In weinig. Deze partijen tappen allemaal uit een nationalistisch vaatje. Ze kunnen niet bestaan zonder een opgefokt vijandbeeld te cultiveren. Bij De Wever is die vijand zowel de Waal als de francofoon. Want door met deze vijanden de strijd aan te binden wil hij uiteindelijk Vlaanderen aan de Vlamingen teruggeven. Zoals Wilders Nederland aan de Nederlanders zegt terug te geven door de moslims buiten te zetten. Of zoals Viktor Orbán een nationaal tehuis voor alle Hongaren hoopt te scheppen door alleen nog maar Magyaren te erkennen. Eigenlijk bepleiten deze handelaren in illusies de vorming van etnische eilanden in een zich globaliserende wereld, waarbij ze aan alle volksgenoten geluk en welvaart beloven op voorwaarde dat eerst de eigen bodem etnisch of cultureel homogeen wordt. Aan de komst van vreemd volk hebben ze immers de schurft.

Deze opvattingen hebben na de deconfiture van de Paarse coalities in de talloze Vlaamse serviceclubs een brede basis gevonden. In de Vlaamse club In de Warande is dit discours zelfs tot geloofsleer verheven. Het heeft zich verspreid onder intellectuelen die zich inmiddels tactisch van hun multicultureel of liberaal discours hebben ontdaan. De Gravensteengroep, die niet toevallig in de driehoek Gent-Antwerpen-Leuven is ontstaan, geeft er graag een minimalistische, en dus onschuldig ogende invulling aan. Deze groep rekruteert immers aan de universiteiten, bij de overheden en de mediabedrijven, allemaal sectoren waarvan bekend is dat men er niet uitbundig met de leeuwenvlag zwaait, maar waar men wel in zekere mate de dreiging van de globalisering voelt. Op die manier schept de globalisering ook een defensief cocon voor het Vlaamse particularisme dat daarna met behulp van de commerciële media op “format” kan worden gebracht. De bladen en televisieprogramma’s vertalen ten andere wát graag de Vlaamse identiteit in een levensstijl, waarvan De Wever uiteindelijk in ieders wensdroom de ultieme verpersoonlijking moet worden.

Maar ligt iedereen nu wel echt wakker van De Wevers spijsvertering? In feite niet. In alle bevragingen van de laatste jaren gaven de ondervraagden toe vooral wakker te

liggen van zaken als werkgelegenheid, pensioenen, uitkeringen, gezondheidszorg en onderwijs, niet van de Brusselse Rand, de frieten van De Wever of de vermeende arrogantie van Joëlle Milquet. Deze miscommunicatie heeft ongetwijfeld te maken met de politieke en sociaaleconomische veranderingen van de laatste twee decennia. Zo hebben de Paarse coalities de vakbonden, die vroeger de sociale agenda mede bepaalden, bewust in het verdomhoekje geplaatst. De politieke partijen spelen nauwelijks nog een communicatieve rol in de agendabouw. De politieke partijen zijn trouwens in handen van communicatiestrategen en reclamejongens gekomen. De politiek heeft derhalve de maatschappelijke en democratische krachten verlaten. Daardoor konden de Vlaamse ondernemers en kruideniers de politieke kaarten in Vlaanderen naar believen grondig herschudden. VOKA en Unizo leiden vandaag niet voor niets de Vlaamse Regering. Alle partijvoorzitters, ook die van SP.a en Groen!, zijn intussen wát blij als ze zich naar In de Warande mogen haasten om er het Vlaamse credo te zingen. Intussen heeft het gemultinationaliseerde bedrijfsleven zijn handen van België afgehaald. De “Vlaamse” multinational Be-kaert liet aldus bij wijze van “grap” weten er geen graten in te zien om alle productie naar China te verplaatsen. Deze provocatie veroorzaakte niet eens een storm in een glas Vlaams water. Dat zegt toch genoeg?